

MODERNIZACIJA

beseda '*moderno*' se je uporabljala že v 13.stoletju

prehod iz **tradicionalne** v **moderno** družbo

↓
samozadostnost

zaprtost

statičnost

↓
odprtost

dinamičnost

spremenljivost

Modernizacija pomeni prehod iz tradicionalne (predmoderne, predindustrijske) **družbe v moderno** (industrijsko) **družbo**.

Časovni potek modernizacije → povezava z zgodovino !

Tönnies - prehod od skupnosti (die Gemeinschaft) k družbi (die Gesellschaft)

- **temeljnost sprememb**
- **hitrost sprememb**
- **obseg sprememb**
- **nove institucije**

Najpomembnejši procesi modernizacije:

- **industrializacija;**
- **urbanizacija;**
- **spremembe v družbenem razslojevanju;**
- **politična modernizacija**

➔ INDUSTRIALIZACIJA

ekonomski vidik – ekonomsko tehnološka M

Sprememba načinov in vrst produkcije:

- ▣ **iz naturalne v blagovno-denarno menjavo;**
- ▣ težišče proizvodnje se je preneslo **iz primarnega v sekundarni sektor;** dodatno se razvija storitveni sektor;
- ▣ **fevdalni** (nesvobodni) **delovni odnosi** so se zamenjali s **kapitalističnimi** (osebno svobodna delovna sila);
- ▣ delo se **časovno in prostorsko loči** od ostalih dejavnosti;

➔ URBANIZACIJA

urbano – ruralno; mesto - podeželje

moderne družbe so urbane, tradicionalne ruralne.

Industrializacija je tesno povezana z **urbanizacijo**.

S spremembami, ki jih je industrializacija sprožila v tehnologiji, proizvodnji, potrošnji, komunikacijah, ..., so bili dani pogoji za nastajanje in rast mest ter spremembe v načinih življenja prebivalstva v mestih.

Razlogi za hitro naraščanje prebivalstva:

- **v prvih modernih družbah v 19.stoletju** (mesta so nastala blizu tovarn);
- **danes v tretjem svetu** (industrializacija bistveno zaostaja za urbanizacijo).

Mesta in rast prebivalstva: večji je delež mestnega prebivalstva, manjša je splošna rast prebivalstva; **zakaj?**

➔SPREMEMBE V DRUŽBENEM RAZSLOJEVANJU

- stanovsko-fevdalna družba se je preoblikovala v **razredno družbo** z možnostmi družbene in geografske gibljivosti;
- **upadanje pomena pripisanega statusa**;
- spremembo statusa sta omogočila **splošno izobraževanje** in širjenje izobraževalnih možnosti;
- dejavnik družbenih sprememb je bilo najprej **meščanstvo**, kasneje pa še ostale depriviligirane družbene skupine (delavstvo, ženske);
- **porast številčnosti srednjega razreda** (od piramidne oblike socialne stratifikacije k deltoidni → glej temo dr. struktura!);
- prehajanje **od dihotomne polarizacije** (manjšina zelo bogatih – večina revnih) v zgodnji kapitalistični družbi **k izrazito razpršeni družbeni strukturi** (meje med posameznimi sloji so nejasne);
- **rast profesij** v poklicni strukturi zaposlovanja (glej temo delo in p.č.!).

➔POLITIČNA MODERNIZACIJA

- širjenje civilnih in političnih pravic **na vse** prebivalstvo;
- **ločitev** religije/tradicije od politike;

- oblikovanje **nacionalne države**, ki je vezana na natančno določeno ozemlje, na katerem izvaja suverén nadzor (→ glej temo etnija, narod, nacija) ;
- posamezniki (najprej) in posameznice dobijo **državljske pravice in svoboščine**;
- **civilne, politične in socialne pravice**;
- pravna in demokratična država → socialna država in država blaginje;
- **enakost** državljskega statusa in socialna pravičnost;
- sem prištevamo tudi **feminizem** in boj za pol. pravice žensk (→ glej temo spol in spolna razlika).

→ OSTALI PROCESI/DEJAVNIKI MODERNIZACIJE:

- ◆ slabitev neformalnega nadzora in krepitev formalnega (→ glej temo odklonkost in dr.nad.);
- ◆ usmerjenost k rasti, proizvodnji večje količine raznovrstnih dobrin in storitev;
- ◆ izboljšanje življenjskih pogojev (→ glej temo kvaliteta življenja!);
- ◆ zaupanje v moč razuma (razsvetljenje);
- ◆ znanstveno-tehnološki in ekonomski razvoj (→ glej temo znanost!);
- ◆ rast birokratskih organizacij (→ glej temo dr.struktura);
- ◆ sekularizacija (→ glej temo religija!);
- ◆ individualizacija;
- ◆ ...

TEMATIZACIJA V SOCIOLOGIJI (209)

- modernizacija **pogojuje** razvoj sociologije;
- če je možno vse raziskati, je možno tudi družbo.

Trije temeljni in klasični teoretični pristopi pri pojasnjevanju bistva M: **A** → Durkheimov, **B** → Marxov in **C** → Webrov.

A) FUNKCIONALNA IN STRUKTURNA

DIFERENCIACIJA – Durkheim

delitev dela: družbene dejavnosti (*funkcije*), ki jih je prej opravljala ena družbena institucija, se razdelijo (*diferencirajo*) na več med seboj različnih in ločenih institucij;

integracija – družbena solidarnost

prehod:

od družbe **mehanske** solidarnosti

k družbi **organske** solidarnosti

Moderna, industrijska družba je družba organske solidarnosti.

Temeljni problem moderne, industrijske družbe je **anomija** – zmanjšuje občutek solidarnosti;

konflikt med »kultom posameznika« in družbeno solidarnostjo

možnosti za odpravo anomije - pogodbeni razmerja:

- profesionalna združenja

- stroga moralna vzgoja

B) KOMODIFIKACIJA (POBLAGOVLENJE) – Marx

Kapitalistični način proizvodnje določa družbene odnose v kapitalistični (moderni) družbi.

- proizvodi so namenjeni prodaji, dobički se ponovno vlagajo v proizvodnjo; gospodarska rast – razvoj proizvodnih sil;
- blago postane tudi delovna sila;
- izboljševanje tehnologije in organizacija proizvodnje;
- polarizacija na maloštevilne kapitaliste in na številčno naraščajoči osiromašeni proletariat bo vedno bolj nevzdržna.

C) RACIONALIZACIJA IN BIROKRATIZACIJA - Weber

racionalno družbeno delovanje; izpodrivanje religije, nadzor nad naravo in družbenimi procesi; depersonalizacija (razosebljanje) družbenih odnosov (glej temo dr.struktura!)

Značilnosti racionalne družbene organizacije:

- ločene in razmeroma avtonomne družbene institucije;
- velike birokratske organizacije;
- osebna disciplina;
- zavest o času kot cenjeni in minljivi vrednoti;
- avtoriteta znanja;
- brezosebnost

NAČINI MODERNIZACIJE

Splošna delitev razvitosti (moderniziranosti) družb:

prvi svet – dežele, ki so se prve modernizirale

drugi svet – zamudniki modernizacije, (bivše) socialistične družbe

tretji svet – periferija prvega sveta (bivše kolonije)

(*tudi bogati »Sever« - revni »Jug«*)

Procesi modernizacije imajo **globalne učinke**.

A) TEORIJA SVETOVNEGA SISTEMA (I. Wallerstein):

center > ***polperiferija*** > **periferija** > ***izključeni svet***

Razlike v intenzivnosti modernizacijskih procesov:

- **okoliščine** zaradi katerih so se začeli;
- **nosilci**, katerih interes je (bil), da se je določena družba modernizirala;
- **osnovne panoge industrije** (razpoložljivost surovin);
- **odprtost trgov**;
- **dejavniki**: notranji (endogeni) in zunanji (eksogeni)

B) ODVISNA MODERNIZACIJA

Revščina »tretjega sveta« **je posledica** industrializacije (in sploh modernizacije) prvega sveta:

- kolonizacija in izkoriščanje virov **koloniziranih** družb (industrijske surovine, sužnji);
- svet povezati v celoto neenakih delov;
- modernizacijo sprožijo zunanji dejavniki – povezovanje obstoječega, predindustrijskega in industrijskega - **dualni razvoj**;

Posledice?

- proizvodnja je namenjena Z tržišču, ne pa domačim potrebam;
- nastajanje revščine – spremembe v kmetijstvu;
- koristi ima le domača elita;
- selitev umazanih tehnologij;
- demografske spremembe

MODERNIZACIJA DRUGEGA SVETA (214)

- ♦ socializem → komunizem;
- ♦ projekt uresničevanja pravične in brezrazredne družbe;
- ♦ podedovane razmere – zamudniki M;
- ♦ vloga države – etatizirano gospodarstvo, totalitarizem;
- ♦ delna M;
- ♦ zlom socializma konec 80-ih.

MODERNIZACIJA IN GLOBALIZACIJA (217)

Globalizacija – glej temo prostorske skupnosti!

Štiri dimenzije globalizacije (A. Giddens):

- a) svetovna kapitalistična ekonomija;**
- b) sistem nacionalnih držav;**
- c) svetovna vojaška ureditev;**
- d) mednarodna delitev dela.**

Pomembni vidiki globalizacije:

- razmah komunikacijskih tehnologij;
- (pre-)moč transnacionalnih korporacij (multinacionalnk);
- globalna ogroženost zaradi kopičenja orožja in grožnja uporabe orožja za množično uničevanje;
- teroristična grožnja;
- gospodarstvo razvitih držav išče cenejšo delovno silo v tretjem svetu in izkorišča suverenost manjših državic za skoraj neobdavčene finančne transakcije (davčne oaze);
- pavperizacija (obubožanje) tretjega sveta;
- kulturna globalizacija (amerikanizacija sveta).

POSTMODERNIZACIJA

- označuje družbene spremembe, ki potekajo v gospodarsko razvitih družbah v zadnjih desetletjih. V ožjem pomenu to pomeni, da se industrijske družbe preobražajo v **postindustrijske družbe**;
- v širšem pomenu pa pomeni, da e obstaja nekega enotnega odgovora na družbene spremembe, ki so jih spodbudili modernizacijski procesi;
- nadaljevanje modernizacije **ali** vstop v novo družbeno dobo ?

Alvin Toffler – **tretji val** družbenih sprememb;

prvi val – agrarna revolucija;

drugi val – industrijska revolucija;

tretji val – informacijska revolucija.

POSTINDUSTRIJSKA DRUŽBA

- industrija ni več temeljna družbena sila razvoja;
- družba informacij, družba znanja, družba storitev,...;
- spremembe v strukturi zaposlenih in izobrazbeni strukturi;
- spremembe življenjskih slogov;
- dinamična globalna ekonomija;
- naraščajoča neenakost in polarizacija v svetovnem merilu;

kritike – ali gre za bistvene spremembe glede industrijske družbe?

MODERNE DRUŽBE KOT DRUŽBE TVEGANJ

Ulrich Beck - bolje kot o postmodernih družbah je bolje govoriti o **razvitih modernih** družbah v primerjavi **z zgodnje modernimi** družbami 19. stol.;

Razvita moderna družba je **družba tveganja** – poudarjen pomen je na vlogi posameznika in posameznice, ki so **prisiljeni** v pogojih razvite moderne družbe **sami sprejemati** odločitve in izbire v svojem življenju.

Tveganje: ker so dane velike možnosti za odločanje, je odgovornost za neuspeh pripisana posameznikom in posameznicam. Možnosti izbire so tudi bistveno omejene.

Zaupanje v napredek in moč znanosti, da bo rešila vse probleme, sta pod vprašanjem.

DEMOGRAFSKE SPREMEMBE 220

- rodnost prevelika ali pa premajhna; staranje prebivalstva;
- smrtnost;
- naravni prirastek;
- migracije;
- časovni zaostanek v padanju rodnosti; okoliščine – zaposlovanje žensk, visok soc. status otrok, otroci niso vključeni v proizvodni proces...

MODERNIZACIJA IN DEMOGRAFSKI PREHOD 223

predindustrijska, tradicionalna družba:

- izjemno visoka rodnost in smrtnost;
- zaradi bolezni, vojn, naravnih nesreč izjemno velika nihanja prebivalstva (procentualno);
- nizka povprečna življenjska doba;
- religiozne doktrine in moralne tradicije.

Klasična teorija demografskega prehoda:

- najprej upade smrtnost (napredek medicine);
- ker upade zlasti smrtnost otrok, se močno poveča število reproduktivno sposobnega prebivalstva;
- poledica je pospešena rast prebivalstva;
- ker je prebivalstva več, je zato tudi večji pritisk na obstoječe vire, ki zagotavljajo preživetje;
- večji pritisk na obstoječe vire je sprožil spremembo rodnostnega vedenja (padanje rodnosti, zmanjšan pomen instituta zakonske zveze, nadzorovanje rojstev s kontracepcijo);
- ob koncu demografskega prehoda je stanje naslednje:
 - obnavljanje prebivalstva ob nizkih stopnjah rodnosti in smrtnosti;
 - podaljšana življenjska doba;
 - večji delež starejšega prebivalstva.

VZROKI PADANJA RODNOSTI V M. DRUŽBAH 226

Padanje rodnosti se nadaljuje tudi po končanem demografskem prehodu. Razlogi za to so:

- spremembe v družinskem načinu življenja;
- jedrna družina se je osamosvojila od širšega sistema sorodstva(→ glej temo družina!);
- mlajše generacije so začele dobivati prednost pred starejšimi;
- vpeljava množičnega obveznega šolanja;
- doktrina odgovornega starševstva;
- čedalje več zaposlenih žensk;
- ženske imajo večji vpliv na načrtovanje družine;
- veliko število otrok lahko ogrozi kakovost bivanja (večje tveganje revščine);
- podaljševanje šolanja in težave z zaposlitvijo.

NEDOKONČAN DEMOGRAFSKI PREHOD V TRETJEM SVETU – padanje rodnosti ne sledi padanju smrtnosti; razlogi